

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «РЕЛОКАЦІЯ» ТА «ВНУТРІШНЄ ПЕРЕМІЩЕННЯ» В КОНТЕКСТІ ДІЙ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Ірина НЕГУЛЯЄВА

*начальник відділу з питань обліку
та грошових виплат внутрішньо переміщеним особам
управління соціального захисту населення в Хаджибейському районі
Департаменту праці та соціальної політики
Одеської міської ради
м. Одеса, Україна*

У сучасному взаємопов'язаному світі рух людей через національні кордони та всередині країни став визначальною характеристикою нашого глобального суспільства. З початком повномасштабної збройної агресії росії проти України громадяни України в пошуках безпеки були змушені переміститися в незнайомі регіони країни або за її межі.

Крім особистого переміщення громадян спостерігається активне переміщення підприємств з територій, що наближені або знаходяться у зоні бойових дій, в більш безпечні регіони України.

При переїзді людей, підприємств або організацій з однієї території на іншу використовуються терміни переміщення, перевезення, релокація.

Хоча ці терміни іноді використовуються як взаємозамінні, вони мають різні значення та наслідки, які важливо розуміти. Тож вважаємо, що на теоретичному рівні нині необхідним є звернення уваги на співвідношення зазначених термінів та визначення рис, які є відмінними.

Релокація – це процес переміщення. Релокація або переміщення можуть бути тимчасовою, до стабілізації ситуації або постійною, якщо повернення неможливе через руйнування або небезпеку.

Офіційно термін «релокація» не є загальноприйнятим у нормативно-правових актах, але активно використовується в урядових програмах і документах. В юридичних текстах йому відповідають терміни «переміщення», «евакуація», «тимчасове переведення» тощо.

Релокації населення – це переміщення громадян із зони бойових дій у безпечніші регіони країни або за кордон.

Правовий статус громадян, переміщених в межах України, їхнє право на соціальну допомогу, житло та працевлаштування визначено Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»¹,

¹ Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

відповідно до якого внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Аналіз прав, якими володіють особи, що набули правового статусу «внутрішньо переміщена особа» дає можливість говорити про те, що вони стосуються як мінімум трьох сфер життєдіяльності таких осіб. До першої групи відносяться права, які стосуються самої внутрішньо переміщеної особи та членів її родини. До них можна віднести право на: єдність родини; інформацію про долю та місцезнаходження зниклих членів сім'ї та близьких родичів. До другої групи належать права, які стосуються життєдіяльності на новій території. До третьої групи належать права, які можуть бути реалізовані за участю уповноважених державою органів².

Поняття внутрішньо переміщених осіб також використовується в актах Кабінету Міністрів України, які регулюють реєстрацію ВПО та надання їм допомоги на проживання.

Релокації бізнесу – це перевезення підприємств із зони бойових дій у більш безпечні регіони для збереження виробництва, робочих місць і економічної активності.

Ефективна релокація підприємств в умовах війни є важливим стратегічним пріоритетом, як збереження економічного потенціалу нашої країни, так і формування її збалансованого просторового розвитку³.

Допомогу підприємствам у переїзді, пошуку нових приміщень та налагодженні логістики передбачено державною програмою релокації підприємств, ініційованою Міністерством економіки України⁴, яка здійснюється на основі наступних нормативних актів: Постанова КМУ від 17 березня 2022 року № 305 «Деякі питання переміщення підприємств у безпечні регіони» фактично регулює процес релокації бізнесу, Розпорядження Уряду №246-р від 25.03.2022 року «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії

² Старинський, М. В. (2024) Особливості набуття правового статусу «внутрішньо переміщена особа» та його правова природа. Retrieved from <https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/1242/1163/1178>

³ Мельник, М. І., & Лещук І. В. (2022) Особливості, проблеми та стимули релокації національного виробництва в умовах війни. *Регіональна економіка*. № 2. С. 94-100. Retrieved from https://re.gov.ua/re202202/re202202_094_MelnykMI,LeshchukhIV.pdf

⁴ Програма релокації підприємств: що потрібно знати бізнесу: *Міністерство економіки України*. Retrieved from <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e4f18282-77af-4fdf-8134-ce4403d711f0&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv-SchoPotribnoZnatiBiznesu>

та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію», що передбачає план невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію. При цьому термін «релокація» використовується частіше в урядових програмах підтримки бізнесу, в той час як в нормативних актах можуть застосовуватися альтернативні формулювання.

Релокація державних установ, судів та органів місцевого самоврядування – це тимчасове переміщення через військовий стан державних органів, місцевих адміністрацій та судів.

Історія України протягом останніх ста років неодноразово стикалась з необхідністю переміщення державних установ, судів та органів місцевого самоврядування в період військових дій. Так само і 2022 році, після повномасштабного вторгнення, значна частина державних установ тимчасово перемістилась в західні регіони країни. Урядом України було прийнято ряд нормативно-правових актів які створюють правову основу для переміщення органів державної влади та державних установ під час воєнного стану, забезпечуючи безперервність їх функціонування та адаптацію до нових умов.

У нормативно-правових актах, які регулюють переміщення органів державної влади та державних установ під час воєнного стану термін «релокація» використовується по різному. Зокрема, в Законі України №2136-IX від 15 березня 2022 року «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» термін «релокація» не використовується, а в Законі України № 2468-IX від 28 липня 2022 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави» термін «релокація» використовується у назві цього закону (однак у самому тексті переважно використовуються інші терміни, такі як «переміщення» або «евакуація» та принаймні один раз в його тексті).

Підводячи підсумок викладеного вище можна зробити наступний висновок. В українському законодавстві термін «релокація» хоча і присутній, однак його вживання залежить від конкретного контексту та сфери застосування. У законодавстві України, що стосується переміщення підприємств та установ в умовах воєнного стану, термін «релокація» використовується обмежено. Частіше для опису процесу перенесення підприємств або установ використовується термін «переміщення». Для опису переміщення людей, в офіційних нормативно-правових актах України, термін «релокація» не використовується. Переважно термін «релокація» застосовується в публіцистичних або консультаційних матеріалах.